

la mobilitat espacial, però que n'aporta alguns elements bàsics per començar a traçar via en aquest sentit. Suggestent en extrem perquè permet pensar el nostre món a partir d'altres punts de vista, esdevé un clam contra un món asfixiant i asfixiat precisament a causa de la seva elevada mobilitat. Potser caldria criticar al seu

autor el fet que la seva relació entre mobilitat i caràcters socials i individuals sigui massa estreta, deixant poc espai per a la capacitat humana per adaptar-se a un món que es torna insatisfactori per a l'individu.

Francesc Roma i Casanovas

CRISTINA BORDERÍAS; CRISTINA CARRASCO; CARMEN ALEMANY (comp.)

Las mujeres y el trabajo. Rupturas conceptuales

Barcelona/Madrid: Icaria/FUHEM, 1994 (Colección Economía Crítica, 11)

Poques vegades el títol d'una obra mostra tan fidelment el seu contingut com en aquest cas. En aquest volum, C. Borderías, C. Carrasco i C. Alemany ens proposen un interessant recorregut teòric per als principals eixos de discussió que han presidit l'anàlisi de *les dones i el treball* des dels anys seixanta ençà.

Cal precisar, però, que no es tracta d'un recorregut qualsevol. Ben al contrari, es tracta d'un itinerari organitzat a l'entorn del que les autores anomenen *ruptures conceptuales*, és a dir, a l'entorn d'aquelles propostes que des de les ciències socials han plantejat nous camins a l'hora d'estudiar *el treball de les dones*. *Ruptures* en relació amb una visió restrictiva del treball entès només com a ocupació, posant de manifest la rellevància econòmica i social del *treball domèstic* o de la *reproducció*. *Ruptures* en relació amb la consideració de la mà d'obra com *asexuada*, mostrant la necessitat d'un enfocament que contempli les diferències i/o desigualtats de *gènere* que, juntament amb d'altres desigualtats socials, presideixen la participació d'homes i de dones en una «activitat econòmica», la qual, d'altra banda, també serà sotmesa a noves definicions. *Ruptures* que tendiran a fer palesa la relació entre les activitats orientades a la producció de béns i serveis i les orientades a la reproducció de les persones. *Ruptures* que, en el seu conjunt, com bé assenyalen les autores, han propiciat un

profund replantejament en les teories, metodologies i eines d'anàlisi usades per copsar una parcel·la de la realitat social assumida com a «natural». *Ruptures* que, en definitiva, constitueixen avui un punt de reflexió obligada per les i els especialistes en el treball de les dones.

Per tal de facilitar aquest recorregut teòric, l'obra consta de dues parts ben diferenciades. Per un costat, la introducció, on C. Borderías i C. Carrasco fan un repàs exhaustiu d'aquestes *ruptures conceptuales*, seguint un ordre que combina el desenvolupament cronològic de les propostes i la seva coherència temàtica. L'esforç de síntesi dut a terme per apropar-nos a gairebé quatre dècades de debat és notable, especialment si considerem el caràcter explícitament pluridisciplinari de l'obra. Un esforç de síntesi que, però, no suposa minvar la pluralitat de punts de vista presentats. Una extensa bibliografia conclou la primera part. Per l'altre costat, el volum posa al nostre abast, traduïts al castellà, un recull dels textos que les autores han considerat més il·lustratius de les diferents propostes teòriques comentades. Són, majoritàriament, articles inèdits o de difícil accés al nostre país, publicats en els darrers vint anys.

Probablement, en una obra d'aquestes característiques, les lectores i els lectors especialistes sempre hi podran assenyalar petites mancances, discutir la selecció d'algun dels textos finalment pre-

sentats o indicar l'oblit d'altres també mereixedors de la seva edició. Això no obstant, de cap manera ha d'impedir donar la benvinguda a una obra que decididament contribueix a pal·liar un buit important en el nostre panorama de publicacions especialitzades. Una obra

que, de ben segur, agrairan tant les persones ja iniciades en aquests temes com aquelles que comencin a endinsar-se en un àmbit de coneixement en continu procés de construcció com ara és el treball de les dones.

Pilar Carrasquer

ANDREU LOPE

Innovació tecnològica.

Ocupació, gestió de la mà d'obra i canvis organitzatius a les empreses

Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 1994

Si se'm permet el joc de paraules, estem davant d'un text innovador fruit d'una recerca sobre la innovació tecnològica realitzada a un conjunt d'empreses catalanes. Innovador per la pròpia definició d'innovació tecnològica que se'ns proposa, per la perspectiva d'anàlisi adoptada, pel rigor i la riquesa de matisos de la seva contracció empírica.

Com el mateix A. Lope assenyala, *innovació tecnològica* és un concepte «controvertit» (p. 12). Una part dels estudis sobre l'aplicació d'innovacions tecnològiques a les empreses acostumen a dur-se a terme partint de la consideració de la innovació tecnològica com a *variable independent*. De manera que la innovació tecnològica és entesa com un fenomen aliè al context productiu i organitzatiu en què tal innovació s'aplica. Al mateix temps, sota aquest punt de vista, la tecnologia és definida com a *neutre*, obviant, entre d'altres consideracions, la dimensió d'estratègia que pot presidir la seva definició i aplicació. També, en bona part d'aquests estudis, s'usa un concepte d'innovació tecnològica limitat al que, en llenguatge comú, en podríem anomenar «les eines»: la maquinària, els materials i l'equipament que es fan servir a les empreses.

L'obra que tenim entre mans trenca amb aquesta tradició. En primer lloc, perquè, en aquest cas, l'autor ens proposa l'ús d'un concepte «extens» d'innovació

tecnològica on, juntament amb els canvis en els processos de producció o en la fabricació de productes nous, es tenen presents les possibles innovacions produïdes en els sistemes d'organització del treball, de gestió de personal, de comercialització, d'informació i de control. En segon lloc, per la importància que pren el context socioproductiu en què la innovació tecnològica s'aplica. I, finalment, en tercer lloc, perquè parteix d'una aproximació a la innovació tecnològica on les estratègies de les direccions empresarials, dels sindicats i dels treballadors i treballadores són considerades cabdals per entendre els objectius que presideixen la innovació i avaluar-ne l'impacte.

Per tal, doncs, de poder copsar la complexitat i la diversitat que pot presentar la innovació tecnològica, s'adopta l'*estudi de casos* com a estratègia d'anàlisi. Una decisió justificada, encertadament, per la centralitat que l'autor atorga a l'empresa com l'àmbit on, de fet, es concreten aquests processos d'innovació. En concret, s'estudien onze empreses il·lustratives de dos sectors, tèxtil i químic, amb diverses trajectòries d'innovació tecnològica.

Els resultats obtinguts vénen a confirmar la bondat d'aquests plantejaments. Lluny d'una lectura «apriorística» i/o determinista, la innovació tecnològica se'ns mostra com un procés «dinàmic i obert» (pàg. 267), fortament implicat en